

Nr 695

Av herr Andersson, Torsten, och herr Olsson, Ernst, *angående grustäkt.*

Det är glädjande att man numera tycks ta mer allvarligt på föroreningsfrågorna än under tidigare decennier. Eftersläpningen är dock mer än 50 år. Man skadar ej blott naturen, som är viktig för alla levande varelser, genom föroreningar av alla de slag, utan man skadar också naturen och den miljö som vi själva skall leva i genom att hugga ned skogen och ödelägga och gräva bort våra grusåsar.

Skogen är en förnämlig renare av vår luft och grusåsarna renare av vårt vatten.

Man har därför börjat inse att städer ej skall byggas som stenöknar, utan att man helst bör bygga dem med ordentliga parkområden inne i den tätare bebyggelsen. Luftproblemen i städerna är på väg att bli sådana att man i dag borde överväga att riva hela kvarter och lägga parker och ev. begravningsplatser med barrskog i innerstaden för att få en medicinskt någorlunda acceptabel andningsluft. Denna uppfattning går sålunda helt emot tidigare uppfattning att sådana anläggningar endast skall förläggas utanför staden. Ett krafttag härvidlag borde redan nu tagas innan luften blir så försämrad att ingen grönska mer vill trivas och hjälpa oss att få andningsduglig luft. Dålig stadsluft är jämte tobaksrökning den vanligaste orsaken till cancer.

Den tätare bebyggelsen eller stadsbebyggelsegyttret får för sin tillkomst ej utarma den kringliggande naturen. För hus- och vägbyggnader får man sålunda inte gräva bort grusåsarna ens på stora avstånd från städerna. Där skall naturen lämnas orörd för att kunna användas som hälsobringande friluftsområden utan några ingrepp.

I dag finns ej något effektivt skydd i lagen för att skydda grusåsarna mot förstörelse eller förintelse. Sådana lagar måste utan dröjsmål skapas.

Denna motion handlar inte huvudsakligen om skapande av ekonomiskt så diffusa begrepp som estetiska värden och tillgång till strövområden. Den avser fastmer att redan nu stimulera till att skapa och bevara nutida och framtida livsbetingelser. Även stadsbor måste ha rätt till luft att andas och vatten att dricka.

Det moderna samhället behöver grus för betong, grus för sandning och grus för återfyllnad över rörledningar, kring husgrunder och som grusmaterial för vägbyggen. Nu uttages detta grus på bekostnad av våra vatten-

reserver. Reparabla skador vållas härigenom på framtidens livsbetingelser och en förbättring av dagens allvarliga läge omöjliggöres.

Exempel kan anföras från exempelvis Norge hur man där i dag skaffar grus genom tunnelsprängningar. Upp till ett utsiktsberg har man sprängt en spiraltunnel för att få fram behövliga bergmängder. Nu fortsätter man att skapa lagerlokaler runt om genom sprängning, man skall spränga ut lokaler för en simhall och andra sportanläggningar och får fram ersättning för att ej behöva ta till gruset.

Här i Sverige har man tvärt om i högar lagt upp sprängstenen som uppkommit av skilda anledningar och samtidigt grävt stora kräftsår i våra grusåsar. På så sätt har man förstört oersättliga estetiska värden och strövområden men framför allt gjort attentat mot våra vattenreservoarer och vår luft som vi skall andas. Skrämmande exempel finns från flera håll i Sverige, där renvattenolyckor åstadkommits genom rena rovdriften av naturtillgångar och kortsynt snikenhet — om man nu inte skall skylla på okunnighet om elementära fakta.

Vårt dricksvatten äventyras på olika sätt. Mängder av kemiska preparat sprids och passerar snabbt via grundvatten, bäckar och åar ner till våra sjöar. Kvicksilverföroreningarna, DDT och Lindan är några ord som flugit genom spalterna de senaste åren. Att dessa ämnen icke går att avlägsna ur vattnet är allmänt känt liksom att de så småningom lagras upp bl. a. i våra hjärnceller i allt större mängder utan att vi vet hur vi skall förmå kroppen att frigöra sig från dem. Det blir kanske våra barn, vilkas intelligens och utveckling vi äventyrar.

Våra vattendrag nedsmutsas även med samma kortsynthet genom överskott av vissa tvättmedelsbeståndsdelar, genom utrunnen olja, genom bly från bilarnas förbrända blyhaltiga bensin och genom industriavfall av olika slag.

Det är därför alla skäl att göra grusåsarna till det som naturen gjort dem till, nämligen renvattenregeneratorer. En dag kanske för övrigt kommer då försäljning av grusåsvatten blir en viktig exportartikel från Sverige!

I princip bör därför förbud lagfästas mot all exploatering av grusåsar, möjligen med undantag för skogsplantering och liknande, som ju i stället har ett positivt värde just för vatten- och luftförsörjningen och dessutom för vårt land i dess helhet.

Det är måhända en överflödsgärning att påminna om att ett av de större problemen i flera länder i världen varit rovdriften av skogen, som medför att de i forntiden så lummiga länderna nu blivit fattigare och fattigare. Som ett resultat av rovdrift på olika håll utbreder sig nu milsvida öknar. Grusåsarna bör liksom skett beträffande fornminnen och vattendrag skyddas i lag. Antingen måste en särskild lag omedelbart stiftas just kring skyddet av grusåsarna eller också måste vi under en övergångsperiod betrakta dem som fornminnen, vilket de ju också är — specifikt svenska eller skandina-

viska fornminnen eftersom motsvarigheter saknas i sydligare länder. En grupp föreslog härom året att man skulle transportera en enda grusås till Skansens friluftsmuseum och systematiskt jämna alla de andra med mar-ken. Denna åtgärd är väl ungefär lika klok som att sticka ut sina egna ögon!

Frågan är vad som kommer att hända om vi fortsätter på samma sätt som vi har börjat. Förödande klimatförändringar kan bli följderna. Landet skulle drabbas av jordförstöring och delvis andra nu icke helt överblickbara öden. Det är icke föråldrad konservatism som ligger bakom vår oro för framtiden. Det är en undran varför man så idogt intresserar sig för att kasta sig i det naturbalansens vågspele som åsförstöringen innebär.

Utöver tillämpning av fornminneslagen och senare en särskild grus-åsfriidlysningslag helt frikopplad från fornminneslagen bör även ett annat skydd tillämpas. Prisskillnaden mellan grusåsgrus och grus framställt genom krossning av berg bör månadsvis kontinuerligt som naturvårdsavgift uttagas av de grustäkter som med dispens får fortsätta. De sålunda in-flutna medlen bör tillföras en särskild fond som endast får utnyttjas för rena kompensationsåtgärder och för återställande av landskapet i det skick som ursprunget visade. Eftersom det i denna del av motionen är fråga om vatten-skydd eller rättare vattentäktskydd så yrkas på att denna naturvårdsavgift även skall uttagas som skadestånd för varje ton grus, som blivit förorenat av utrunnen olja och andra kemikalier — detta för att förhindra att nedlagda grustäkter utnyttjas som tippplatser för allsköns giftig bråte.

Prisskillnaden mellan grusåsgrus och krossgrus är ej större än att en grusåsskatt f. n. på förslagsvis 6 kronor per ton borde uttagas. Där ut-vägning ej kan tillämpas bör ett motsvarande skattebelopp per kubikmeter kunna fastställas. Om man ur allmän orienteringssynpunkt säger att grus i relativt avlägsen grusgrop i dag kostar ca 6 kr./ton fritt grusgropen, så kostar krossgruset ca 12 kr./ton fritt krossen. Grusgropen kommer som regel att bli alltmer avlägsen från användningsplatsen, under det att krossen kan ligga centralt. Därav följer att transportkostnaderna för naturgruset blir allt högre, under det att krossgruset från den centrala krossanläggningen blir mer konkurrenskraftigt. Därtill kommer att man i naturgruset i en i framtiden alltmer ökande omfattning måste räkna med risk för förorening av t. ex. lera och humus. Krossgruset är i detta avseende praktiskt taget fullkomligt fritt från föroreningar.

Vad detta betyder ur säkerhetssynpunkt för betongframställning ligger i öppen dag. Man kan också uttrycka saken så, att genom användning av det rena krossgruset kan säkrare och smäckrare betongkonstruktioner till-verkas.

Lägger man sålunda ihop de fördelar som man vinner genom användning av krossgrus och ställer dem mot de risker och kostnader vilka man måste räkna med vid användning av naturgrus kommer och måste konstgruset slutligen avgå med segern. Då denna seger slutligen på grund av de snart

tömnda grustagen förr eller senare ändå måste komma, är det framsynt att redan nu draga de ekonomiska och miljöskyddande konsekvenserna.

Betong är vår billigaste industriprodukt — den kostar fritt levererad på ett bygge i Stockholm ungefär 75 kr./kubikmeter eller ungefär 30 kr./ton. En kostnadsstegring med ungefär 6 kr./kubikmeter eller ungefär 2:50 kr./ton spelar i detta sammanhang praktiskt taget ingen roll jämfört med förmanen att ha friskt och rent dricksvatten. I vissa fall skulle vi genom att använda krossmaterial dessutom kunna få ett oförorenat och även kalla vintrar lättlagrat ballastmaterial. Betongen låter sig icke ersättas med något annat byggmaterial. Den har så utomordentliga förtjänster och så lågt pris att den även med ovanstående obetydliga kostnadsökning kommer att stå sig förträffligt i konkurrensen med andra material. Det naturliga grusmaterialet kan ersättas med krossmaterial, som ju geologiskt eller mineralogiskt sett är samma sak.

En vattenflod, som är förorenad, kan bli kvitt sina föroreningar genom naturlig rensning. Men en fast grusflod = bortkörd grusås kan *aldrig* återställas i ens nära ursprungligt skick, om den blir bortgrävd!

Med stöd av ovanstående hemställas,

att riksdagen måtte besluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av naturvårdslagen att länsstyrelser och byggnadsnämnder ålägges att effektivt kontrollera grustäktsverksamheten även ekonomiskt, samt

att i övrigt beaktas vad i motionen anförts om ersättningsmaterial för grus.

Stockholm den 26 januari 1968

Torsten Andersson (cp)

Ernst W. Olsson (cp)

Nr 696

Av herr Eskilsson, om viss utredning i mål angående vattenförorening.

(Lika lydande med motion nr 889 i Andra kammaren)

Stockholm den 26 januari 1968

Carl Eskilsson (h)